Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 2ας Απριλίου 2020*

«Προδικαστική παραπομπή – Προστασία των καταναλωτών – Οδηγία 93/13/ΕΟΚ – Καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές – Άρθρο 1, παράγραφος 1 – Άρθρο 2, στοιχείο β′ – Έννοια του όρου "καταναλωτής" – Ένωση συνιδιοκτητών επί οροφοκτησίας»

Στην υπόθεση C-329/19,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Tribunale di Milano (πρωτοδικείο Μιλάνου, Ιταλία) με απόφαση της 1ης Απριλίου 2019, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 23 Απριλίου 2019, στο πλαίσιο της δίκης

Condominio di Milano, via Meda

κατά

Eurothermo SpA,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J.-C. Bonichot, πρόεδρο τμήματος, M. Safjan, L. Bay Larsen, C. Toader (εισηγήτρια) και N. Jääskinen, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: H. Saugmandsgaard Øe

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η Eurothermo SpA, εκπροσωπούμενη από τον A. Fracchia, avvocato,

– η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τον E. Manzo, avvocato dello Stato,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους G. Gattinara και N. Ruiz García,

κατόπιν της απόφασης που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 1, παράγραφος 1, και του άρθρου 2, στοιχείο β', της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ ένωσης συνιδιοκτητών επί οροφοκτησίας, της condominio di Milano, via Meda (στο εξής: condominio Meda), και της Eurothermo SpA με αντικείμενο την καταβολή από την condominio Meda διεκδικούμενων τόκων υπερημερίας στο πλαίσιο της εκτέλεσης σύμβασης παροχής θερμικής ενέργειας.

Το νομικό πλαίσιο

Η οδηγία 93/13

3 Κατά τη δωδέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 93/13:

«[…] ως έχουν σήμερα οι εθνικές νομοθεσίες, μόνον μερική εναρμόνιση είναι δυνατή· […] έχει σημασία εν προκειμένω να δοθεί στα κράτη η δυνατότητα, τηρουμένης της συνθήκης, να παρέχουν υψηλότερο επίπεδο προστασίας στον καταναλωτή μέσω εθνικών διατάξεων αυστηρότερων από τις διατάξεις της παρούσας οδηγίας».

4 Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 1, η εν λόγω οδηγία έχει ως αντικείμενο την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών, οι οποίες αφορούν τις καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ ενός επαγγελματία και ενός καταναλωτή.

5 Το άρθρο 2 της οδηγίας 93/13 ορίζει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας νοούνται ως:

[…]

β) "καταναλωτής": κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο, κατά τις συμβάσεις που καλύπτει η παρούσα οδηγία, ενεργεί για σκοπούς οι οποίοι είναι άσχετοι με τις επαγγελματικές του δραστηριότητες·

[…]».

6 Δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, ρήτρα σύμβασης συναφθείσας με καταναλωτή που δεν απετέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, θεωρείται καταχρηστική όταν παρά την απαίτηση καλής πίστης, δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών, τα απορρέοντα από τη σύμβαση.

7 Δυνάμει του άρθρου 8 της εν λόγω οδηγίας, τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν ή να διατηρούν, στον τομέα που διέπεται από την οδηγία αυτή, αυστηρότερες διατάξεις σύμφωνες προς τη Συνθήκη ΛΕΕ, για να εξασφαλίζεται μεγαλύτερη προστασία του καταναλωτή.

Η οδηγία 2011/83/ΕΕ

8 Κατά την αιτιολογική σκέψη 13 της οδηγίας 2011/83/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2011, σχετικά με τα δικαιώματα των καταναλωτών, την τροποποίηση της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου και της οδηγίας 1999/44/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και την κατάργηση της οδηγίας 85/577/ΕΟΚ του Συμβουλίου και της οδηγίας 97/7/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΕ 2011, L 304, σ. 64):

«Τα κράτη μέλη θα πρέπει να παραμένουν αρμόδια, δυνάμει της νομοθεσίας της Ένωσης, να εφαρμόζουν τις διατάξεις της παρούσας οδηγίας σε τομείς που δεν εμπίπτουν στο πεδίο της. Τα κράτη μέλη δύνανται κατά συνέπεια να διατηρούν ή να εισάγουν εθνική νομοθεσία αντίστοιχη προς τις διατάξεις της παρούσας οδηγίας ή προς ορισμένες από τις διατάξεις της για συμβάσεις ευρισκόμενες εκτός του πεδίου της παρούσας οδηγίας. Για παράδειγμα, τα κράτη μέλη δύνανται να αποφασίσουν να επεκτείνουν την εφαρμογή των κανόνων της παρούσας οδηγίας σε νομικά ή φυσικά πρόσωπα που δεν είναι καταναλωτές κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας, όπως μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι νεοσύστατες ή οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις […]».

Το ιταλικό δίκαιο

Ο αστικός κώδικας

9 Το άρθρο 1117 του codice civile (αστικού κώδικα) ορίζει τα εξής:

«Αντικείμενα από κοινού ιδιοκτησίας των ιδιοκτητών των επιμέρους οριζοντίων ιδιοκτησιών του κτιρίου, ακόμη και στην περίπτωση που οι ιδιοκτήτες έχουν δικαίωμα περιοδικής χρήσης τους, και υπό την επιφύλαξη ότι ο τίτλος ιδιοκτησίας δεν ορίζει άλλως, είναι τα εξής:

1) όλα τα αναγκαία για κοινή χρήση μέρη του κτιρίου, όπως το οικόπεδο επί του οποίου έχει αναγερθεί το κτίριο, τα θεμέλια, οι φέροντες τοίχοι, οι δοκοί και τα φέροντα υποστυλώματα, οι στέγες και οι ταράτσες, οι κλίμακες, οι κύριες είσοδοι, οι προθάλαμοι, οι διάδρομοι, οι στοές, οι αυλές και οι προσόψεις·

2) οι προοριζόμενες για χώρους στάθμευσης ζώνες καθώς και οι κοινόχρηστοι χώροι, όπως τα θυρωρεία, οι χώροι πλυντηρίων-στεγνωτηρίων και οι σοφίτες που προορίζονται για κοινή χρήση λόγω των δομικών και λειτουργικών χαρακτηριστικών τους·

3) οι κατασκευές, οι εγκαταστάσεις και τα κατεργασμένα προϊόντα όλων των τύπων που προορίζονται για κοινή χρήση, όπως οι ανελκυστήρες, τα πηγάδια, οι δεξαμενές, οι εγκαταστάσεις ύδρευσης και αποχέτευσης, τα κεντρικά συστήματα διανομής και μεταφοράς φυσικού αερίου και ηλεκτρικού ρεύματος, θέρμανσης και κλιματισμού, λήψης ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών, καθώς και ο εξοπλισμός που παρέχει δυνατότητα πρόσβασης σε κάθε άλλου είδους ροή πληροφοριών, συμπεριλαμβανομένης της δορυφορικής ή καλωδιακής λήψης, και οι αντίστοιχες συνδέσεις έως το σημείο διανομής στους χώρους ιδιοκτησίας των διαφόρων συνιδιοκτητών ή, σε περίπτωση ενιαίου εξοπλισμού, έως το σημείο χρήσης, με την επιφύλαξη των διατάξεων που προβλέπουν οι σχετικές με τους επιμέρους τομείς ρυθμίσεις για τα δημόσια δίκτυα.»

10 Κατά το άρθρο 1117bis του αστικού κώδικα, το οποίο επιγράφεται «Πεδίο εφαρμογής»:

«Οι διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου εφαρμόζονται mutatis mutandis σε όλες τις περιπτώσεις όπου περισσότερες οριζόντιες ιδιοκτησίες ή περισσότερα κτίρια […] έχουν κοινόκτητα μέρη κατά την έννοια του άρθρου 1117.»

11 Κατά το άρθρο 1129, πρώτο εδάφιο, του αστικού κώδικα, το οποίο επιγράφεται «Ορισμός, ανάκληση και υποχρεώσεις του διαχειριστή»:

«Όταν οι συνιδιοκτήτες είναι περισσότεροι των οκτώ και εφόσον η γενική συνέλευση δεν λαμβάνει σχετική απόφαση, ο διαχειριστής ορίζεται από τη δικαστική αρχή έπειτα από αίτηση ενός ή περισσοτέρων συνιδιοκτητών ή του παραιτηθέντος διαχειριστή.»

12 Το άρθρο 1131 του αστικού κώδικα, το οποίο επιγράφεται «Εκπροσώπηση», προβλέπει τα εξής:

«Εντός των ορίων [των αρμοδιοτήτων του], ο διαχειριστής εκπροσωπεί τους μετέχοντες στην ένωση συνιδιοκτητών και μπορεί να ενεργεί δικαστικώς, τόσο κατά των συνιδιοκτητών όσο και κατά τρίτων.»

Ο κώδικας καταναλωτών

13 Το decreto legislativo n. 206 – Codice del consumo, a norma dell'articolo 7 della legge 29 luglio 2003, nº 229 (νομοθετικό διάταγμα 206 περί κώδικα καταναλωτών δυνάμει του άρθρου 7 του νόμου 229, της 29ης Ιουλίου 2003), της 6ης Σεπτεμβρίου 2005 (τακτικό συμπλήρωμα αριθ. 162 στη GURI αριθ. 235, της 8ης Οκτωβρίου 2005), μετέφερε στην ιταλική έννομη τάξη τις διατάξεις της οδηγίας 93/13. Το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κώδικα καταναλωτών, όπως τροποποιήθηκε με το νομοθετικό διάταγμα 221, της 23ης Οκτωβρίου 2007 (GURI αριθ. 278 της 29ης Νοεμβρίου 2007), ορίζει τον «καταναλωτή» ως «το φυσικό πρόσωπο το οποίο ενεργεί για σκοπούς οι οποίοι είναι άσχετοι με τις επιχειρηματικές, εμπορικές, βιοτεχνικές ή επαγγελματικές δραστηριότητες που ενδεχομένως ασκεί».

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

14 Στις 2 Απριλίου 2010, η condominio Meda, η οποία βρίσκεται στο Μιλάνο (Ιταλία) και εκπροσωπείται από τον διαχειριστή της, συνήψε με την Eurothermo σύμβαση παροχής θερμικής ενέργειας, η οποία περιέχει στο άρθρο 6.3 ρήτρα προβλέπουσα ότι, σε περίπτωση καθυστέρησης πληρωμών, ο οφειλέτης οφείλει να καταβάλει «τόκους υπερημερίας με επιτόκιο 9,25 % από την καταληκτική ημερομηνία της προθεσμίας εξόφλησης του υπολοίπου».

15 Στις 18 Απριλίου 2016, με βάση τα πρακτικά διαμεσολάβησης της 14ης Νοεμβρίου 2014, η Eurothermo επέδωσε διαταγή πληρωμής στην condominio Meda προκειμένου η εν λόγω ένωση να της καταβάλει ποσό 21 025,43 ευρώ, το οποίο αντιστοιχούσε σε τόκους υπερημερίας λόγω καθυστέρησης στην καταβολή οφειλής απορρέουσας από τη σύμβαση αυτή, οι οποίοι υπολογίστηκαν επί του κεφαλαίου που κατέστη ληξιπρόθεσμο στις 17 Φεβρουαρίου 2016.

16 Η condominio Meda άσκησε ανακοπή κατά της διαταγής πληρωμής ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου προβάλλοντας ότι είχε την ιδιότητα του καταναλωτή κατά την έννοια της οδηγίας 93/13 και ότι η ρήτρα του άρθρου 6.3 της εν λόγω σύμβασης είχε καταχρηστικό χαρακτήρα.

17 Το αιτούν δικαστήριο θεωρεί ότι η ρήτρα αυτή έχει πράγματι καταχρηστικό χαρακτήρα και ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, θα μπορούσε να ακυρωθεί ex officio. Ωστόσο, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν δύναται ένωση συνιδιοκτητών επί οροφοκτησίας, όπως η condominio κατά το ιταλικό δίκαιο, να εμπίπτει στην κατηγορία των καταναλωτών, κατά την έννοια της οδηγίας 93/13.

18 Συναφώς, το εν λόγω δικαστήριο παραπέμπει στη νομολογία του Corte suprema di cassazione (Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, Ιταλία) σύμφωνα με την οποία, αφενός, σε αυτού του είδους τις ενώσεις συνιδιοκτητών, παρότι δεν συνιστούν νομικά πρόσωπα, αναγνωρίζεται εντούτοις η ιδιότητα του «αυτοτελούς υποκειμένου δικαίου». Αφετέρου, σύμφωνα με την ίδια νομολογία, οι κανόνες

προστασίας των καταναλωτών έχουν εφαρμογή στις συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ επαγγελματία και διαχειριστή ένωσης συνιδιοκτητών, η οποία ορίζεται ως «διαχειριστική οντότητα μη έχουσα διακριτή νομική προσωπικότητα από τους συμμετέχοντες σε αυτήν», λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι ο διαχειριστής ενεργεί για λογαριασμό των διαφόρων συνιδιοκτητών, οι οποίοι πρέπει να θεωρηθεί ότι έχουν την ιδιότητα του καταναλωτή.

19 Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο υπενθυμίζει τη νομολογία του Δικαστηρίου και δη την απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2001, Cape και Idealservice MN RE (C-541/99 και C-542/99, EU:C:2001:625), σύμφωνα με την οποία η έννοια του «καταναλωτή» πρέπει να στηρίζεται στην ιδιότητα του φυσικού προσώπου την οποία έχει το οικείο υποκείμενο δικαίου. Παρά ταύτα, κατά το αιτούν δικαστήριο, ο αποκλεισμός της δυνατότητας εφαρμογής της οδηγίας 93/13 για τον λόγο και μόνον ότι το οικείο πρόσωπο δεν είναι ούτε φυσικό ούτε νομικό πρόσωπο ενέχει τον κίνδυνο να στερηθούν προστασίας ορισμένα υποκείμενα δικαίου στις περιπτώσεις στις οποίες βρίσκονται σε ασθενέστερη θέση έναντι του επαγγελματία, περίσταση η οποία μπορεί να δικαιολογήσει την εφαρμογή του συστήματος προστασίας των καταναλωτών.

20 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Tribunale di Milano (πρωτοδικείο Μιλάνου, Ιταλία) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Αποκλείει ο ορισμός της έννοιας του καταναλωτή κατά την οδηγία [93/13] το ενδεχόμενο να χαρακτηρισθεί ως καταναλωτής υποκείμενο δικαίου (όπως η ένωση συνιδιοκτητών στην ιταλική έννομη τάξη) το οποίο δεν μπορεί να υπαχθεί ούτε στην έννοια του "φυσικού προσώπου" ούτε σε αυτή του "νομικού προσώπου", σε περίπτωση κατά την οποία το εν λόγω υποκείμενο δικαίου συνάπτει σύμβαση για σκοπούς που δεν εμπίπτουν στο πλαίσιο της επαγγελματικής δραστηριότητάς του και ευρίσκεται σε ασθενέστερη θέση έναντι του επαγγελματία όσον αφορά τόσο τη δυνατότητα διαπραγμάτευσης όσο και τη δυνατότητα πληροφόρησης;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

21 Με το προδικαστικό ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν το άρθρο 1, παράγραφος 1, και το άρθρο 2, στοιχείο β', της οδηγίας 93/13 έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική νομολογία η οποία ερμηνεύει τη νομοθεσία για τη μεταφορά της οδηγίας αυτής στο εσωτερικό δίκαιο κατά τρόπο ώστε οι κατά τη νομοθεσία αυτή κανόνες για την προστασία των καταναλωτών να έχουν εφαρμογή και σε σύμβαση συναφθείσα από υποκείμενο δικαίου, όπως η condominio κατά το ιταλικό δίκαιο, με επαγγελματία.

22 Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα, πρέπει να εξεταστεί καταρχάς το πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας ώστε να διαπιστωθεί αν υποκείμενο δικαίου το οποίο δεν είναι φυσικό πρόσωπο δύναται, στο παρόν στάδιο εξέλιξης του δικαίου της Ένωσης, να εμπίπτει στην έννοια του «καταναλωτή» κατά την ίδια οδηγία.

23 Η οδηγία 93/13, κατά το άρθρο 1, παράγραφος 1, έχει ως αντικείμενο την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών, οι οποίες αφορούν τις καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ ενός επαγγελματία και ενός καταναλωτή.

24 Κατά το γράμμα του άρθρου 2, στοιχείο β', της οδηγίας αυτής, η έννοια του «καταναλωτή» καταλαμβάνει «κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο, κατά τις συμβάσεις που καλύπτει η παρούσα οδηγία, ενεργεί για σκοπούς οι οποίοι είναι άσχετοι με τις επαγγελματικές του δραστηριότητες». Από τη διάταξη αυτή απορρέει ότι απαιτείται η πλήρωση δύο σωρευτικών προϋποθέσεων ώστε ένα πρόσωπο να εμπίπτει στην έννοια αυτή, ήτοι να πρόκειται για φυσικό πρόσωπο και το πρόσωπο αυτό να ασκεί δραστηριότητα άσχετη με τις επαγγελματικές δραστηριότητές του.

25 Όσον αφορά την πρώτη από τις δύο αυτές προϋποθέσεις, το Δικαστήριο έχει διαπιστώσει ότι πρόσωπο άλλο πέραν του φυσικού προσώπου, που συνάπτει σύμβαση με επαγγελματία, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως καταναλωτής κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο β′, της οδηγίας 93/13 (απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2001, Cape και Idealservice MN RE, C-541/99 και C-542/99, EU:C:2001:625, σκέψη 16).

26 Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, στην ιταλική έννομη τάξη, η ένωση συνιδιοκτητών επί οροφοκτησίας αποτελεί υποκείμενο δικαίου το οποίο δεν είναι ούτε φυσικό πρόσωπο ούτε νομικό πρόσωπο.

27 Συναφώς, επισημαίνεται ότι, στο παρόν στάδιο εξέλιξης του δικαίου της Ένωσης, η έννοια της «ιδιοκτησίας» δεν έχει εναρμονιστεί σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και ότι είναι δυνατόν να υπάρχουν διαφορές μεταξύ των κρατών μελών. Ειδικότερα, διαπιστώνεται ότι, κατά το άρθρο 345 ΣΛΕΕ, οι Συνθήκες δεν προδικάζουν με κανένα τρόπο το καθεστώς της ιδιοκτησίας στα κράτη μέλη. Επιπλέον, στο πλαίσιο μιας ευρύτερης συστηματικής ερμηνείας, παρατηρείται ότι το άρθρο 1, παράγραφος 2, στοιχείο ια′, του κανονισμού (ΕΕ) 650/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 4ης Ιουλίου 2012, σχετικά με τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων, την αποδοχή και εκτέλεση δημόσιων εγγράφων στον τομέα της κληρονομικής διαδοχής και την καθιέρωση ευρωπαϊκού κληρονομητηρίου (ΕΕ 2012, L 201, σ. 107), αποκλείει από το πεδίο εφαρμογής του τα εμπράγματα δικαιώματα.

28 Κατά συνέπεια, και για όσο διάστημα ο νομοθέτης της Ένωσης δεν παρεμβαίνει συναφώς, τα κράτη μέλη διατηρούν την ευχέρεια να ρυθμίζουν το νομικό πλαίσιο της ένωσης συνιδιοκτητών στις αντίστοιχες έννομες τάξεις τους, χαρακτηρίζοντάς τη ή όχι ως «νομικό πρόσωπο».

29 Επομένως, ένωση συνιδιοκτητών, όπως η ανακόπτουσα στην υπόθεση της κύριας δίκης, δεν πληροί την πρώτη από τις προϋποθέσεις που ορίζει το άρθρο 2, στοιχείο β′, της οδηγίας 93/13, και ως εκ τούτου δεν εμπίπτει στην έννοια του «καταναλωτή» κατά τη διάταξη αυτή, με αποτέλεσμα σύμβαση μεταξύ τέτοιας ένωσης συνιδιοκτητών και επαγγελματία να αποκλείεται από το πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας.

30 Το συμπέρασμα αυτό δεν ανατρέπεται από την απόφαση της 5ης Δεκεμβρίου 2019, EVN Bulgaria Toplofikatsia και Toplofikatsia Sofia (C-708/17 και C-725/17, EU:C:2019:1049, σκέψη 59). Πράγματι, καίτοι το Δικαστήριο έκρινε ότι οι επίμαχες στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η ως άνω απόφαση συμβάσεις παροχής θερμικής ενέργειας για την τροφοδοσία κτιρίου επί του οποίου είχε συσταθεί οριζόντια ιδιοκτησία ενέπιπταν στην κατηγορία των συμβάσεων που συνάπτονται μεταξύ καταναλωτή και εμπόρου κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2011/83, εντούτοις επιβάλλεται η επισήμανση ότι οι εν λόγω συμβάσεις είχαν συναφθεί από τους ίδιους τους συνιδιοκτήτες και όχι, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, από την εκπροσωπούμενη από τον διαχειριστή ένωση συνιδιοκτητών.

31 Τούτων δοθέντων, μένει να εξεταστεί αν εθνική νομολογία, όπως η νομολογία του Corte suprema di cassazione (Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου), η οποία ερμηνεύει τη νομοθεσία για τη μεταφορά στην εσωτερική έννομη τάξη της οδηγίας 93/13 κατά τρόπο ώστε οι περιλαμβανόμενοι σε αυτή κανόνες για την προστασία των καταναλωτών να έχουν εφαρμογή και σε σύμβαση συναφθείσα από υποκείμενο δικαίου, όπως η condominio κατά το ιταλικό δίκαιο, με επαγγελματία, είναι αντίθετη προς το πνεύμα του συστήματος προστασίας των καταναλωτών στο πλαίσιο της Ένωσης.

32 Υπενθυμίζεται συναφώς ότι, σύμφωνα με το άρθρο 169, παράγραφος 4, ΣΛΕΕ, τα κράτη μέλη μπορούν να διατηρούν ή να εισάγουν αυστηρότερα μέτρα προστασίας των καταναλωτών, υπό τον όρο ότι τα μέτρα αυτά συμβιβάζονται με τις Συνθήκες.

33 Κατά τη δωδέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 93/13, η οδηγία αυτή προβαίνει μόνο σε μερική και ελάχιστη εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών περί καταχρηστικών ρητρών, ενώ τα κράτη μέλη διατηρούν τη δυνατότητα, τηρουμένης της Συνθήκης, να παρέχουν υψηλότερο επίπεδο προστασίας στον καταναλωτή μέσω εθνικών διατάξεων αυστηρότερων από τις διατάξεις της οδηγίας αυτής. Επιπλέον, δυνάμει του άρθρου 8 της εν λόγω οδηγίας, τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν ή να διατηρούν, στον τομέα που διέπεται από την οδηγία, αυστηρότερες διατάξεις σύμφωνες προς τη Συνθήκη, για να εξασφαλίζεται μεγαλύτερη προστασία του καταναλωτή.

34 Εξάλλου, κατά την αιτιολογική σκέψη 13 της οδηγίας 2011/83, η εφαρμογή των διατάξεων της οδηγίας αυτής σε τομείς που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της παραμένει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, σύμφωνα προς το δίκαιο της Ένωσης. Τα κράτη μέλη δύνανται, μεταξύ άλλων, να αποφασίσουν να επεκτείνουν την εφαρμογή των κανόνων της εν λόγω οδηγίας σε νομικά ή φυσικά πρόσωπα που δεν είναι καταναλωτές κατά την έννοια της οδηγίας αυτής.

35 Εν προκειμένω, από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι το Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) έχει διαμορφώσει μια νομολογιακή γραμμή σκοπός της οποίας είναι η μεγαλύτερη προστασία του καταναλωτή με τη διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής της προστασίας που προβλέπει η οδηγία 93/13 ώστε να καλύπτει και υποκείμενο δικαίου, όπως η condominio κατά το ιταλικό δίκαιο, το οποίο δεν είναι φυσικό πρόσωπο σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο.

36 Μια τέτοια νομολογιακή γραμμή εντάσσεται στον σκοπό της προστασίας των καταναλωτών τον οποίο επιδιώκει η οδηγία αυτή (πρβλ. απόφαση της 7ης Αυγούστου 2018, Banco Santander και Escobedo Cortés, C-96/16 και C-94/17, EU:C:2018:643, σκέψη 69).

37 Επομένως, ενώ υποκείμενο δικαίου, όπως η condominio κατά το ιταλικό δίκαιο, δεν εμπίπτει στην έννοια του «καταναλωτή» κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο β′, της οδηγίας 93/13, τα κράτη μέλη δύνανται να εφαρμόζουν διατάξεις της οδηγίας αυτής σε τομείς μη εμπίπτοντες στο πεδίο εφαρμογής της (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 12ης Ιουλίου 2012, SC Volksbank România, C-602/10, EU:C:2012:443, σκέψη 40), εφόσον μια τέτοια ερμηνεία από τα εθνικά δικαστήρια διασφαλίζει υψηλότερο επίπεδο προστασίας για τους καταναλωτές και δεν θίγει τις διατάξεις των Συνθηκών.

38 Κατόπιν των ανωτέρω, στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 1, παράγραφος 1, και το άρθρο 2, στοιχείο β′, της οδηγίας 93/13 έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική νομολογία η οποία ερμηνεύει τη νομοθεσία για τη μεταφορά της οδηγίας αυτής στο εσωτερικό δίκαιο κατά τρόπο ώστε οι κατά τη νομοθεσία αυτή κανόνες για την προστασία των καταναλωτών να έχουν εφαρμογή και σε σύμβαση συναφθείσα από υποκείμενο δικαίου, όπως η condominio κατά το ιταλικό δίκαιο, με επαγγελματία, παρότι ένα τέτοιο υποκείμενο δικαίου δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας.

Επί των δικαστικών εξόδων

39 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαίνεται:

Το άρθρο 1, παράγραφος 1, και το άρθρο 2, στοιχείο β′, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική νομολογία η οποία ερμηνεύει

τη νομοθεσία για τη μεταφορά της οδηγίας αυτής στο εσωτερικό δίκαιο κατά τρόπο ώστε οι κατά τη νομοθεσία αυτή κανόνες για την προστασία των καταναλωτών να έχουν εφαρμογή και σε σύμβαση συναφθείσα από υποκείμενο δικαίου, όπως η condominio κατά το ιταλικό δίκαιο, με επαγγελματία, παρότι ένα τέτοιο υποκείμενο δικαίου δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας.

(υπογραφές)